

"בטבעת הארץ יהיו הבדים, לא יסרו ממנו" - איסור, הדרכה, או היתר?

הקדמה

בפרשת תרומה מצוה ד' את משה על עשיית כלי המשכן: הארון (כה, י-כב), השולחן (שם, כג-ל), המנורה (שם, לא-מ) ומזבח העולה (כז, א-ח).
בפרשת תצוה מצוה ד' את משה על עשיית מזבח הקטורת (ל, א-י)¹.
לכל הכלים הללו, מלבד המנורה, היו טבעות, שבהן היו נתונים בדים, כדי לשאת אותם. אבל על בדי הארון נאמר פסוק מיוחד: "בטבעת הארץ יהיו הבדים, לא יסרו ממנו" (כה, טו). נשאלת השאלה: מה פירוש הפסוק ומדוע הוא נאמר דווקא על בדי הארון?

א. האם זהו איסור?

תחילה יש לברר: האם כוונת הפסוק היא שיש איסור להסיר את הבדים מהארון? לכאורה פשוט שכן, כיצד שייך להסביר אחרת את הפסוק? אבל בדברי חז"ל והמפרשים נאמרו אפשרויות נוספות בהסבר הפסוק!

1. אולי כוונת הפסוק היא שצריך להדק את הבדים יפה

א. מחלוקת האמוראים בגמרא ביומא

בגמרא במסכת יומא (עב ע"א) נאמר: "אמר רבי אלעזר: המזיח חושן מעל האפוד, והמסיר בדי ארון - לוקה, שנאמר: 'לא יזח [החשן מעל האפוד]' (שמות כח, כח) ו' [בטבעת הארץ יהיו הבדים] לא יסרו [ממנו]' (שמות כה, טו).
מתקיף לה רב אחא בר יעקב: ודילמא כי קאמר רחמנא - חדקינהו ועבדינהו שפיר, כדי שלא יזח ולא יסורו! [רש"י שם: חדקינהו - קשרם יפה, ועל הטבעות והבדים אומר, שיתנם בטבעות בדוחק]".
ענתה הגמרא: "מי כתיב 'שלא יזח' ו'שלא יסורו'?"².

¹ על השאלה מדוע נאמרה פרשת מזבח הקטורת רק בפרשת תצוה ולא עם שאר הכלים בפרשת תרומה עיין במאמר בפרשת תצוה.

² עיין שם בגליון הש"ס וברש"י ובמאמר הבא פ"ב.

רואים בגמרא זו שנחלקו האמוראים האם משמעות הפסוק היא שהוא **איסור**, ומי שמסיר את בדי הארון ממקומם לוקה, או שהיא **הדרכה** להכניס את הבדים בטבעות בצורה כזו שהם יהיו מחוזקים היטב כדי שלא יסורו. רבי אלעזר סובר שזהו איסור, ורב אחא בר יעקב שאל שאולי זו רק הדרכה, לחזק את בדי הארון יפה. אמנם אפשר שאחרי שרבי אלעזר ענה על שאלת רב אחא בר יעקב, רב אחא קיבל את תשובתו, ולמסקנה הוא אינו חולק עליו, אבל אפשר שהוא לא קיבל את תשובת רבי אלעזר, אלא חולק עליו וסובר שהמסיר בדי ארון לא עבר איסור, ואינו לוקה.

ב. הגמרא במכות

הגמרא במסכת מכות (כב ע"א) דנה באדם שעושה מעשה אחד ועובר באותו מעשה עבירות רבות, שהוא לוקה על כל אחד מהלאוים שהוא עבר עליהם. ושם נאמר: "מתקיף לה אביי: וליחשוב נמי המזיח החושן מעל האפוד והמסיר בדי ארון, ואזהרתיה מהכא: 'לא יסורו' (שמות כה, טו), 'ולא יזח החושן' (שמות כח, כח)!" עולה מכאן שגם אביי סובר כרבי אלעזר שהמסיר את בדי הארון לוקה.

ג. מחלוקת הגאונים והראשונים

הרמב"ם בהלכות כלי המקדש (פ"ב הי"ג) פסק כרבי אלעזר וכאביי: "כשנושאים אותו [את הארון] על הכתף נושאים פנים כנגד פנים, ואחוריהם לחוץ ופניהם לפנים, ונוהרים שלא ישמטו הבדים מן הטבעות, שהמסיר אחד מן הבדים מן הטבעות לוקה, שנאמר: 'בטבעת הארן יהיו הבדים לא יסורו ממנו'". וכן פסקו ראשונים נוספים³. אבל הרס"ג בספר המצוות שלו השמיט לאו זה, והסביר הגאון רבי ירוחם פישל פערלא⁴ שרס"ג סובר כרב אחא בר יעקב, שאין זה איסור, אלא הדרכה. לפי דבריו עולה שרב אחא בר יעקב לא קיבל את תשובת רבי אלעזר, והוא חולק עליו וסובר שהמסיר בדי ארון לא עבר איסור, ואינו לוקה.

2. הסבר החזקוני: כוונת הפסוק היא שאין צורך להסיר את הבדים

הסבר בכיוון אחר כתב החזקוני (שמות כה, טו): "לא יסורו ממנו - לפי הפשט: אין צורך בבדים אלו להסירם, כי אין בהם שום טירוד ודוחק בהם, לפי שהם בקדש הקדשים, שאין יוצא ונכנס בו, רק כהן גדול ארבע פעמים ביום אחד

³ עיין רש"י שמות כח, לב: "לא יקרע - כדי שלא יקרע, והקורעו עובר בלאו, שזה ממנין לאוין שבתורה, וכן 'ולא יזח החושן' (פסוק כח), וכן 'לא יסורו ממנו' (שמות כה, טו) הנאמר בבדי הארון".
⁴ בביאורו לספר המצוות לרס"ג חלק ב, לא תעשה ריב-ריג-ריד, (דפים רלח-רלט בדפיו).

בשנה, אבל במזבח הנחושת הנתון בחצר, שהכל נכנסין ויוצאין בו, אם יהיו הטבעות [נראה שצריך להיות: הבדים] תדיר בו - יהו טרודין ודוחקין הנכנסים והיוצאים, לפיכך אין צריך שיהיו שם אלא בשעת המסעות, כדכתיב: 'והיו הבדים על שתי צלעת המזבח בשאת אתו' (כו, ז)''.

לפי החזקוני אין זה איסור, וגם לא הדרכה להדק היטב את הבדים בטבעות, אלא הוראה שאין צריך להסיר את בדי הארון, כיון שהארון נמצא בקדש הקדשים שאין נכנס לשם איש במשך כל השנה, מלבד הכהן הגדול שנכנס לשם רק ביום הכפורים, ולכן אין הבדים מפריעים בהיותם בארון, בניגוד לבדי המזבח החיצון שחייבים להסיר אותם מהמזבח בשעת הנחתו בעזרה, כדי שהם לא יפריעו לאנשים הנמצאים בעזרה בעבודת המקדש.

יש להעיר שהחזקוני התייחס רק לארון הברית שהיה בקדש הקדשים ולמזבח העולה שהיה בעזרה, אך הוא לא התייחס לשאר הכלים שהיו בהם בדים והם לא היו בעזרה, אלא בקדש: השולחן ומזבח הקטורת. מצד אחד לקדש נכנסו פחות כהנים מאשר לעזרה, ולכן הבדים פחות הפריעו שם לעבודה, אבל מצד שני כיון שנכנסו לשם כל יום מספר כהנים להקטיר קטורת ולהדליק ולהיטיב את המנורה, וכן נכנסו לשם עוד כהנים ביום השבת כדי להוציא את לחם הפנים משבת שעברה, ולהניח את לחם הפנים החדש, כנראה שגם את הבדים שלהם היה צריך להסיר, כדי שהם לא יפריעו לכהנים העובדים בקדש.

לכאורה דברי החזקוני קשים, שכן הם עומדים בניגוד לשתי השיטות שנאמרו בגמרא, ומסבירים בכיוון שלישי!
אבל באמת לא קשה, כיון שמצאנו במקומות רבים שראשונים פירשו את הפסוקים שלא כגמרא.
לא רק זאת, אלא שהעיקרון שכתב החזקוני נאמר כבר בגמרא לגבי פסוקים אחרים, כפי שיבואר בסמוך.

ראיה לשיטת החזקוני ממחלוקת התנאים בזבחים

בפרשת חטאת העוף נאמר: "והקריב את אשר לחטאת ראשונה, ומלק את ראשו ממול ערפו, ולא יבדיל" (ויקרא ה, ח). ופירש רש"י: "ולא יבדיל - אינו מולק אלא סימן אחד". ובמשנה נאמר: "חטאת העוף כיצד היתה נעשית? היה מולק את ראשה ממול ערפה ואינו מבדיל" (זבחים פ"ו מ"ד). הסביר שם רש"י (סד ע"ב): "ואינו מבדיל - הראש מן הגוף, אלא סימן אחד לבדו מולק, דכתיב בה: 'ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל' (ויקרא ה, ח) ובהכל שוחטין (חולין כא ע"ב) ילפינן

דבסימן אחד הוא". ועוד נאמר שם אחר כך במשנה: "הבדיל בחטאת - פסל" (שם מ"ו).

אבל בגמרא במסכת זבחים (סה ע"ב) נאמר: "אמר רבי אלעזר ברבי שמעון: שמעתי **שמבדילין בחטאת העוף**"! ולכאורה הדברים תמוהים ביותר! שהרי פסוק מפורש הוא בתורה: "ולא יבדיל!"

הסביר רש"י: "שמבדילין - שאם הבדיל לא פסל". כלומר: לפי רבי אלעזר ברבי שמעון **אין חובה להבדיל**, אלא רק **מוותר להבדיל**. אבל עדיין קשה, שהרי סוף סוף נאמר בתורה במפורש: "ולא יבדיל!"

המשיכה הגמרא והסבירה: "אמר רבי שמעון בן אליקים, משום רבי אלעזר בן פדת, משום רבי אלעזר בן שמוע: אומר היה רבי אלעזר ברבי שמעון: שמעתי שמבדילין בחטאת העוף, ומאי לא יבדילי (ויקרא ה, ח)? **אין צריך להבדיל**".

כלומר שהפסוק אינו בא לאסור את ההבדלה, אלא לפטור מהצורך בהבדלה. וזה כמו שכתב החזקוני אצלנו!

שאלה על כך הגמרא: "אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: אלא מעתה, גבי בור דכתיב: 'ולא יכסנו' (שמות כא, לג), הכי נמי דאין צריך לכסות?"

כלומר: וכי נסביר גם את הפסוק בבור: "וכי יפתח איש בור, או כי יכרה איש בור ולא יכסנו" (שמות כא, לג) - שאין צריך לכסותו?!

ענתה הגמרא: "הכי השתא, התם כיון דכתיב: 'בעל הבור ישלם' (שם, לד), עלויה הוא דרמי לכסוי, אבל הכא מכדי כתיב: 'והקריבו' (ויקרא א, טו), חלק הכתוב בין חטאת העוף לעולת העוף, לא יבדילי למה לי? שמע מינה: אין צריך להבדיל".

כלומר: כיון שלגבי בור נאמר בפסוק הבא: "בעל הבור ישלם", ברור שכוונת הפסוק היא שצריך לכסות את הבור, ואם לא כיסהו ישלם. אבל לגבי חטאת העוף יתכן שהדין שונה. כיון שבעולת העוף כתוב: "והקריבו הכהן אל המזבח, ומלק את ראשו, והקטיר המזבחה" (ויקרא א, טו), שמשם למדנו שבעולת העוף צריך להבדיל את הראש מהגוף, וכן למדנו שדין זה נוהג רק בעולת העוף, ולא בחטאת העוף, כיון שכתוב בלשון יחיד: "והקריבו", מדוע חזרה התורה וכתבה בחטאת העוף "לא יבדיל"? אלא הכוונה היא שאינו צריך להבדיל.

עד כאן ביאור דברי רבי אלעזר ברבי שמעון, אבל חכמים חולקים עליו, וסוברים שזהו איסור, כמו שלמדנו במשנה.

רואים שנחלקו תנאים האם הפסוק "ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל" הכתוב בחטאת העוף משמעותו איסור, שאסור להבדיל, או שמשמעותו היא שאין צריך להבדיל!

דעת רבי אלעזר ברבי שמעון היתה קשה לגמרא, ולכן היא שאלה שלפי זה נאמר כך גם לגבי "ולא יכסנו", והגמרא ענתה ששם משמע מההקשר שודאי חייב לכסות את הבור.

מדוע שאלה הגמרא רק לגבי בור?

מדוע שאלה הגמרא רק לגבי בור? מדוע לא שאלה הגמרא שאלה דומה לגבי פסוקים אחרים?

שאלה זו שאלו שם התוספות (סו ע"א בד"ה "אלא מעתה גבי בור") וענו: "מכל לאוין שבתורה, כגון 'לא תחסם שור בדישו' (דברים כה, ד), 'לא תאכלו כל נבלה' (דברים יד, כא), 'לא תלבש שעטנז' (דברים כב, יא), לא קשיא ליה למאי כתביה אם לא ללאו, אבל הא דמסברא הוה אמינא דמבדיל, לפי שצריך לדם, אמרינן דכי כתיב 'לא יבדיל' - אין צריך להבדיל קאמר. וגבי בור נמי מסברא הוה אמינא דחייב לכסותו, וכי כתיב 'לא יכסנו' אין צריך לכסותו קאמר".
לפי התוספות רק במקום שבו היתה הוה אמינא שצריך לעשות מעשה מסוים, והתורה כתבה לשון שממנה ניתן להבין שאין לעשותו, אמרה הגמרא שאולי הכוונה היא שאין צריך לעשותו, אבל בכל לאו רגיל ודאי הכוונה לאיסור.
לפי זה יש לעיין האם התוספות יסכימו לפירושו של החזקוני לגבי "לא יסרו ממנו".

הרש"ש שם (בד"ה "תוס' ד"ה אלא") העיר: "כל הני דחשבי יש לומר דמשום דכתיבי בלשון נוכח, לכן לכולי עלמא הוה אזהרה".
כלומר שכל מקום שהלאו כתוב בלשון נוכח, כגון "לא תחסם שור בדישו" (דברים כה, ד), "לא תאכלו כל נבלה" (דברים יד, כא), "לא תלבש שעטנז" (דברים כב, יא), הכוונה לאיסור, אבל כאשר הלאו כתוב בלשון נסתר - שם יש להסתפק האם הכוונה היא לאיסור, או שאין צורך. וכך גם אצלנו: הפסוק "בטבעת הארץ יהיו הבדים לא יסרו ממנו" כתוב בלשון נסתר, ולכן אפשר לפרש שהכוונה היא שאין צורך להסיר את הבדים, ולא שזהו איסור!
לפי זה אפשר לומר שמקור דברי החזקוני הוא בגמרא בזבחים וכהסבר הרש"ש!

יש לציין שגם הרמב"ם בספר המצוות בשורש שמיני האריך להסביר שיש פסוקים שנאמרה בהם המלה "לא" ומשמעותם אינה איסור, והביא מספר דוגמאות, כמו: "לא תצא כצאת העבדים" (שמות כא, ז), "לא יומתו כי לא חופשה" (ויקרא יט, כ), "כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה" (ויקרא כז, כט)

"ולא יהיה כקרח ועדתו" (במדבר יז, ה), ועוד, ויש לשים לב שכל הדוגמאות שהביא הרמב"ם הם מפסוקים שכתובים בלשון נסתר!

ב. לפי ההסבר שזהו איסור - מה טעמו?

1. הסבר בעלי התוספות: מפני קדושת הארון

כתבו "דעת זקנים מבעלי התוספות" (שמות כה, טו): "לא יסורו ממנו - מפני קדושת הארון לא רצה הקב"ה שימשמשו בו להסיר הבדים ולהכניסם בטבעות, אבל כשבאים לנושאו מחזיקין בראשי הבדים ונושאים, וכשמניחים אותו הולכים להם מיד, מחמת אימת הקדושה"⁵.

כלומר: טעם האיסור הוא קדושת הארון, שרצתה התורה להמעט את הנגיעה בו ככל האפשר, ולכן היא אסרה את הוצאת הבדים, כדי שלא יצטרכו למשמש בארון, בשעת הוצאת הבדים ובשעת החזרתם.

2. הסבר "ספר החינוך": מפני כבוד הארון

הסבר אחר כתב "ספר החינוך" (מצוה צו שלא להוציא בדי הארון ממנו): "משרשי המצוה, לפי שהארון משכן התורה, והיא כל עיקרנו וכבודנו, ונתחייבנו לנהוג בו כל כבוד וכל הדר בכל יכלתינו, על כן נצטיינו לבל נסיר בדי הארון ממנו, פן נהיה צריכים לצאת עם הארון לשום מקום במהירות, ואולי מתוך הטירדה והחיפזון לא נבדוק יפה להיות בדיו חזקים כל הצורך, ושמא חס ושלום יפול ואין זה כבודו. אבל בהיותם בו מוכנים לעולם ולא יסורו ממנו, נעשה אותן חזקות הרבה ולא יארע תקלה בהן".

כלומר: טעם האיסור הוא כבוד הארון, שרצתה התורה שהארון יהיה מוכן לנשיאה, כדי שלא יקרה מצב שבו הארון יפול ח"ו⁶.

⁵ כדברי התוספות כתב גם רבי יוסף בכור שור (שמות כה, טו), וכן כתב החזקוני בקיצור באחד הפירושים (שם).

⁶ א. עיין בספר החינוך שם שכתב במצוה זו (לפני כן): "חייבין אנו לבל נסיר בדיו, כדי שיוציאוהו בהם הלויים, אם נצטרך להביאו ממקום למקום בסיבת מלחמה, או מאיזו סיבה שתבוא". ועיין במאמר "על מי מוטלת המצוה לשאת את ארון הברית?" ובמאמר "האם יצא ארון הברית למלחמות ישראל?" בספרי "הדר העולם".

ב. עוד כתב ספר החינוך (שם): "ועוד טעם אחר, שכל כלי המקדש צורתן מחוייבת לרמוז ענינים גדולים עליונים, כדי שיהא האדם נפעל לטובה מתוך מחשבתו בהן, ורצה הא-ל לטובתנו שלא תפסד אותה הצורה אפילו לפי שעה". ועיין גם ברלב"ג (שמות כה, טו).

יש לשאול על דברי "ספר החינוך" שבגמרא בסוטה (לה ע"א) נאמר שהארון נושא את נושאי ואינו נופל, ואם כן לפי זה אין צורך שבדי הארון יהיו חזקים כדי שהארון לא יפול, וקשה על הסברו של ספר החינוך!

כך אמרו בגמרא שם: "וכיון שעלה האחרון שבישראל מן הירדן, חזרו מים למקומן, שנאמר: 'ויהי בעלות הכהנים נושאי ארון ברית ד' מתוך הירדן, נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה, וישבו מי הירדן למקומם, וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו' (יהושע ד, יח). נמצא ארון ונושאי וכהנים⁷ מצד אחד, וישראל מצד אחד. נשא ארון את נושאי ועבר, שנאמר: 'ויהי כאשר תם כל העם לעבור, ויעבור ארון ד' והכהנים לפני העם' (שם, יא)⁸. ועל דבר זה נענש עוזא, שנאמר: 'ויבאו עד גורן כידון, וישלח עוזא את ידו לאחוז את הארון' (דברי הימים א יג, ט). אמר לו הקדוש ברוך הוא: עוזא, נושאי נשא, עצמו לא כל שכן!"

רואים מגמרא זו שהארון אינו נופל, ועוזא שחשש שהארון יפול ונסה למנוע את נפילתו לפי מחשבתו נענש ומת במקום!

יש לומר שאף על פי שהארון נושא את נושאי, מכל מקום לכתחילה אין סומכין על הנס, ולכן צריך לדאוג שבדי הארון יהיו בארון בצורה חזקה, כדי שהוא לא יפול⁹. וכן מצד הכבוד צריך הארון להיות מוכן¹⁰!

3. הסבר ה"משך חכמה": ללמדנו שהארון נושא את נושאי

הסבר אחר כתב ה"משך חכמה" (שמות כה, טו): "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו - אמרו ז"ל: 'המסיר בדי ארון לוקה' (יומא עב ע"א). והנה במזבח כתיב: 'והיו הבדים על שתי צלעות המזבח בשאת אתו' (כו, ז), וכן בשולחן, מה שאין כן בארון, הבדים הם קבועים בו תמיד. הלא דבר הוא!

⁷ ב"עין יעקב" ובמהרש"א שם הגירסא היא: "הכהנים".

⁸ עיין במאמר "הארון נושא את נושאי" בספרי "הדר העולם".

⁹ עיין ב"מנחת חינוך" (מצוה צה אות א ס"ק ט במהדורת מכון ירושלים) שכתב על עשיית הארון: "ידוע שתורתנו הקדושה לא תסמוך המצות והדינים על ניסים, עיין במפרשי התורה ובראשם הרמב"ן (במדבר יג, ב), אם כן ודאי מצוה זו לדורות, כמו שחשב הר"מ מצוה זו להנשא על הכתף וגם לאו דהסרת הבדים, אף דלא יהיה הדברים עד ביאת הגואל, כי עתה אין ארון בעוונותינו הרבים, וכותב מה שהיה בזמן המקדש ויהיה בזמן המשיח, אם כן דיני הארון גם כן היה נוהג בימי בית ראשון, כגון אם נשבר הארון (אף שהיה מעשה אלקים, מכל מקום התורה לא תסמוך דינים על ניסים), וגם לעתיד לבוא אפשר אם ישבר הארון ודאי מצוה לעשות ארון בשביל העדות. ובאמת אירע זה בימי עלי שנשבה הארון לשרי פלשתים והיה שם שבעה חדשים עיין בשמואל (א ו, א). ומבואר באגדה (אגדת שמואל פי"א) דשאול חטף הלוחות מיד גלית הפלשתי, אם כן ודאי היה צריך אז לעשות ארון לצורך הלוחות".

¹⁰ ועיין גם ב"פענח רזא" (שמות כה, כט) לגבי השולחן.

ועל דרך המושכל הנה נודע שיטת הרמב"ם (הלכות תמידין ומוספין פ"ג ה"י) דצריך להדליק הנרות גם ביום, שזהו בכלל הטבת הנרות לדידיה, ושיטתו מושכלת, דכמו שאמרו ז"ל: 'וכי לאורה הוא צריך?' (מנחות פו ע"ב), ולהראות כי אין הוא צריך להאיר, רק שזה חוק דתי, הוצרך להדליק גם ביום, כמו שההדלקה ביום אינה להאיר, כן ההדלקה בלילה, שלשניהם ענין אחד. כן הארון, שהוא נושא את נושאו (סוטה לה ע"א), ואין הבדים לשאת אותו, שהוא נושא את עצמו, כי הוא משכן כבוד נושא העולמים [-הקב"ה], לכן ציוה כי הבדים בל יסורו ממנו. להורות כי כמו שאין ענין לבדים בעת היותו מונח באהל מועד, ככה בשעה שנושאת אותו על הכתף אין זה ענין הנצרך לכבוד הנשוא כביכול, לכן לא יסורו ממנו תמיד, כמו שהנרות בהיכל דולקים תמיד".

אם כן לפי ה"משך חכמה" ציוותה התורה לא להסיר את הבדים מהארון כדי ללמדנו שהארון נושא את נושאו!
מדוע היה חשוב כל כך ללמדנו שהארון נושא את נושאו? אפשר שהסיבה היא ללמדנו על מעלת הארון, שהשכינה שורה עליו, ולכן הוא נושא את נושאו. ועוד כדי שהאנשים יזהרו לא לנגוע בארון, שלא ימותו כמו עוזא¹¹.

4. הסבר ה"אזנים לתורה": לבדי הארון יש מטרות נוספות

הסבר אחר כתב ה"אזנים לתורה" (שמות כה, טו): "לא יסורו ממנו - המסיר בדי ארון מהטבעות לוקה' (מכות כב ע"א). לאו זה לא נאמר בשאר שלושת הכלים שהיה להם בדים... ומאי שנא?
ויש לומר דשאני בדי ארון, שיש להם מטרות אחרות מלבד לשאת את הארון, דהיינו ששימשו מחיצה בתוך מחיצת קדש הקדשים להשראת השכינה, שצמצם כביכול שכינתו בין שני בדי ארון.
כן שימשו הבדים סימן לחיבת ישראל לפני המקום, שהיו בולטין בפרוכת כשני דדי אשה.

ולפיכך נאמר: 'לא יסורו', כדי שלא לבטל את הסימן הזה.
הלא תראה, שאפילו בבית המקדש, כשבאו אל הנחלה, ולא היה צורך לשאת את הארון, נשארו הבדים בארון, כמו שנאמר: 'וַיִּסְפוּ הַכֹּהֲנִים עַל הָאָרוֹן וְעַל בְּדוֹ מִלְמַעְלָה. וַיִּצְרְכוּ הַבְּדִים... וַיְהִי שֶׁמַּעַד הַיּוֹם הַזֶּה' (מלכים א ח, ז-ח), היינו מפני המטרות שהזכרנו. מה שאין כן במזבחות ובשולחן, שאחרי שבאו אל המנוחה והנחלה אין זכר עוד לבדים בכלים אלה, ושימשו רק לשאת בהם".

¹¹ עיין גם ב"שיחות לספר שמות" לרב אביגדר נבנצל (עמ' רצ במהדורת תשס"ז) שהלך בדרכו של ה"משך חכמה" והרחיב אותה.

לפי ה"אזנים לתורה" יש הבדל בין בדי הארון לבדי הכלים האחרים: בכל הכלים האחרים תפקיד הבדים הוא רק לשאת את אותם כלים, ואילו בארון יש לבדים שני תפקידים נוספים:

א. הבדים "שימשו מחיצה בתוך מחיצת קדש הקדשים להשראת השכינה, שצמצם כביכול שכינתו בין שני בדי ארון".

ב. "כן שימשו הבדים סימן לחיבת ישראל לפני המקום, שהיו בולטין בפרוכת כשני דדי אשה".

המקור לדבריו הראשונים הוא ברש"י במסכת שבת (פח ע"ב). על הגמרא שאמרה: "אמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב 'צרור המור דודי לי, בין שדי ילין' (שיר השירים א)? - אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, אף על פי שמיצר ומימר לי דודי - בין שדי ילין". פירש רש"י: "אף על פי שמיצר ומימר לי דודי - בעגל, שאמר: 'הורד עדיך' (שמות לג, ה). בין שדי ילין - אמר מיד לעשות לו משכן, להיות מצומצמת שכינתו בין שני הבדים"¹².

המקור לדבריו השניים הוא בתוספות במסכת מנחות (צח ע"ב). בגמרא שם (צח ע"א וע"ב) נאמר: "תניא: 'ויאריכו הבדים' (מלכים א ה, ח) - יכול לא היו נוגעין בפרוכת? תלמוד לומר: 'ויראו [ראשי הבדים]' (שם). אי 'ויראו', יכול יהו מקרעין בפרוכת ויוצאין? תלמוד לומר: 'ולא יראו החוצה' (שם). הא כיצד? דוחקין ובולטין בפרוכת, ודומין כמין שני דדי אשה, שנאמר: 'צרור המור דודי לי, בין שדי ילין' (שיר השירים א, יג)".

בגמרא לא הוסבר מדוע בלטו הבדים בפרוכת. וכתבו שם התוספות (בד"ה "דוחקין"): "מעשה נס היה, דארון באמצע קדשי הקדשים היה, ולכל צד היה עשר אמות, ומקום ארון אינו מן המדה, כדאיתא בפרק קמא דמגילה (י ע"ב), ואם כן

¹² ועיין ברדב"ז הלכות כלי המקדש פ"ב הי"ג: "איכא למידק: מה ענין מצוה זו [שלא יסורו הבדים מהארון] אצל מצות קטורת שחיברם הרב [הרמב"ם] ז"ל? ויש לומר כי בכלל מצות הקטורת להקטיר ביום הכפורים פעם אחת לפני הארון, ואמרינן (יומא נב ע"ב) שהיה מניח המחטה בין בדי הארון. וזהו שסמך הרב ז"ל מצוה זו, שאף על פי שהיו נושאים בבדים על הכתף, היו נוהרין שלא ישמטו הבדים מן הטבעות, כדרך שאר נושאי משוי, ונמצא שהיו הבדים לעולם על הארון, ובין הבדים היה מניח את המחטה עם הקטורת. ואחר שנגזר הארון היה מניח המחטה על אבן השתיה, והכי תנן התם (נג ע"ב). וכשנגזר הארון גזרו הבדים עמו, לקיים מה שנאמר: 'בטבעת הארץ יהיו הבדים לא יסרו ממנו'".

אפילו למאן דאמר שהבדים נשמטים לצד אחד - היאך מגיעים עד הפרוכת? הא לא היה אורכן עשר! אלא על ידי נס האריכו בדים עד שהיו דוחקין ובולטין ונראין כשני דדי אשה, לחיבתן של ישראל¹³.

ג. לימודים על דרך הדרש והרמז מפסוק זה

המפרשים כתבו גם מספר הסברים על דרך הדרש לפסוק זה.

1. הסבר ה"כלי יקר": הבטחה שהתורה לא תמוש ממנו

כתב ה"כלי יקר" (שמות כה, יג): "ולא יסורו הבדים, כי ברית כרותה אמר ד': לא ימוש מפיד ומפי זרעך וגוי' (ישעיה נט, כא), וכמו שנאמר: 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיד' (יהושע א, ח)".
לפי פירוש זה הארון הוא התורה, הבדים הם נושאי התורה - עם ישראל, והפסוק מבטיח שהתורה לא תמוש מהם!
לפי פירוש זה הפסוק הוא הבטחה!

2. הסבר ה"משך חכמה": חיוב החזקת התורה

הסבר אחר על פי הדרש כתב ה"משך חכמה" (שמות כה, טו): "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו - אמרו ז"ל: 'המסיר בדי ארון לוקה' (יומא עב ע"א). והנה במזבח כתיב: 'והיו הבדים על שתי צלעת המזבח בשאת אתו' (כז, ז), וכן בשולחן (כה, ח), מה שאין כן בארון, הבדים הם קבועים בו תמיד. הלא דבר הוא! ונראה על פי המדרש שהארון רומז לכתר תורה, שהוא מונח לכל הרוצה ליקח (יומא עב ע"ב), והנה תלמיד חכם צריך סעד לתומכו, שיהא עשיר מטיל מלאי לכיסו [רש"י: מטיל מלאי - נותן סחורה לתלמידי חכמים להשתכר בה], וכתודוס איש רומי (פסחים נג ע"ב), ובזה תורתו מתקיימת, וכן אמרו ז"ל גם על הארון ביומא (עב ע"ב): 'כתיב: 'ועשית לך ארון עץ' (דברים י, א), וכתיב: 'ועשו ארון עצי שטים' (שמות כה, י) - מכאן לתלמיד חכם שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו [רש"י: מצווין לעשות מלאכתו - שהארון בתחילה הטיל הכתוב המלאכה על משה,

¹³ א. עיין גם ב"העמק דבר" כאן כה, יב-יד-טו; כז, ו-ז.

ב. הרד"ק בספר מלכים (א ח, ח) כתב: "האריכו הבדים ומשכום כלפי חוץ, עד שנראו ראשי הבדים על פני הדביר, כדי שיהיה נכנס שם כהן גדול ביום הכפורים להקטיר בין הבדים, ולא יהיה פונה הנה והנה". הרד"ק הסביר מדוע בלטו בדי הארון בפרכת, אך לפי דבריו אפשר להסביר שזהו תפקיד נוסף לבדי הארון.

ועיין עוד ב"משנה למלך" הלכות מעשה הקרבנות פ"ה הי"ג וב"משך חכמה" שמות לו, ח.
ג. עיין במאמר "מקום הארון בקדש הקדשים" בספרי "הדר העולם".

ואחר כך הטילו על הציבור]. ולזה באו הבדים, שלעולם הבדים הם המחזיקים בה, הם הסומכים ידי התלמיד חכם, שהוא הארון לעדות ד' ותורתו, ומהראוי שיהיו תמיד אווזים בארון הברית, ולא יסורו ממנו. וכמו שהפליגו רז"ל בירושלמי פ"ז דסוטה (ה"ד): 'לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה בידו להספיק, והחזיק - הרי זה בכלל ברוך', לכן באו הבדים קבועים בו תמיד". לפי פירושו הארון רומז לתלמידי החכמים, הבדים רומזים לנושאי התורה - בעלי הבתים התומכים בתלמידי החכמים, ואסור להם לעזוב את תלמידי החכמים. וכוונת הפסוק גם על פי הדרש היא שזהו איסור לעזוב את תלמידי החכמים.

3. הסבר ה"חפץ חיים": גודל מעלת מחזיקי התורה

הסבר דומה כתב ה"חפץ חיים" על התורה (שמות כה, טו): "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו - התורה הזהירה שלא להסיר הבדים מן הארון. כיון שעל ידם נשאו את הארון, הם נתקדשו בקדושתו, וזכו עבור זה שיהיו תמיד יחדיו, אף בעת שאין צורך בהם. כן הדבר לענין מחזיקי התורה, כיון שהחזיקו בתלמיד חכם בעודם בחייהם - יזכו להיות עמו במחיצתו נצח".

גם לפי ה"חפץ חיים" הארון רומז לתלמיד חכם, הבדים רומזים לנושאי התורה - בעלי הבתים התומכים בתלמידי החכמים, בדומה ל"משך חכמה", אלא שלפי ה"חפץ חיים" הפסוק אומר שהם יזכו להיות צמודים לתלמידי החכמים. לפי זה כוונת הפסוק היא הבטחה (בדומה לפירוש ה"כלי יקר") למחזיקי התורה שהם יזכו להיות במעלה עצומה בעולם הבא!

יש להביא ראיה לדברי ה"חפץ חיים" מהגמרא במסכת פסחים (נג ע"ב): "אמר רבי יוחנן: כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים - זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר: 'כי בצל החכמה בצל הכסף' (קהלת ז, יב)", ופירש רש"י: "בצל החכמה - במחיצת החכמה יכנס זה שהנהו מנכסיו"¹⁴.

¹⁴ א. עיין "אור החיים" הקדוש שמות לה, יב: "אומרו 'ואת בדי' יודיע הכתוב כי שוים הבדים לגופו של ארון בקדושה, ולזה תמצא שצוה הכתוב 'לא יסרו ממנו' (לעיל כה, טו)".
ב. עיין ב"לקח טוב" (כה, יג) שכתב כעין זה, אך לא על המלים "לא יסרו ממנו", אלא על המלים "וצפית אתם זהב": "ועשית בדי עצי שטים - אלו המסייעים את עוסקי התורה. וצפית אתם זהב - שבמקום שעתיד הקב"ה לעשות צל לעוסקי התורה, עתיד לעשות למחזיקיה, שנאמר: 'כי בצל החכמה בצל הכסף' (קהלת ז, יב), ואומר: 'עץ חיים היא למחזיקים בה' (משלי ג, יח)". ועיין גם ברבנו בחיי כאן פסוק י".

4. הסבר ה"אזנים לתורה": גודל ההכרח להחזיק בתורה

הסבר דומה נוסף כתב ה"אזנים לתורה" (שמות כה, טו): "לא יסורו ממנו - מצינו בארון שנשא את נושאו כאשר עברו בני ישראל את הירדן (סוטה לה ע"א). וזה לאות לכל הזמנים שהתורה מצלת אותנו בעת צרה, ואנו מחזיקים בבדי הארון, כמו הכהנים בעברם בירדן (יהושע פ"ג ופ"ד), ועוברים באש ובמים ויוצאים לרויה¹⁵. ולפיכך לא יסורו הבדים מן הארון אף לרגע, כי מי יודע איזו רעה תבוא ח"ו לעולם. ואז עלינו להאחז בבדי הארון, כדי שישא אותנו (כמו שאנו נושאים אותו, כי הארון רומז לתלמידי חכמים, והבדים למחזיקי לומדי תורה)".

גם לפי ה"אזנים לתורה" הארון רומז לתלמידי החכמים, הבדים רומזים לנושאי התורה - בעלי הבתים התומכים בתלמידי החכמים, בדומה ל"משך חכמה" ול"חפץ חיים", אלא שהפסוק אומר שהתומכים בתורה צריכים כל הזמן לתמוך בתורה ולהיות צמודים לתלמידי החכמים, בדומה ל"משך חכמה", ואז הם יזכו להינצל מכל הצרות בעולם הזה. לפי זה כוונת הפסוק היא **גם ציווי וגם הבטחה** למחזיקי התורה: הם צריכים כל הזמן לתמוך בלומדי התורה, ועל ידי זה הם יזכו להינצל מכל הצרות בעולם הזה!

סיכום

א. נאמרו ארבעה הסברים במשמעות הפסוק "בטבעת הארן יהיו הבדים, לא יסרו ממנו":

1. **אסור להסיר** את הבדים מהטבעות (ר' אלעזר, אביי, רמב"ם ופוסקים נוספים).
2. הבדים צריכים להיות מחוזקים בטבעות **כדי שלא יסורו ממנו** (רב אחא ורס"ג).
3. **אין צורך להסיר** את הבדים מהטבעות (חזקוני).
4. **ישנה הבטחה** שהדבר שאליו רומזים הבדים לא יסורו מהארון ("כלי יקר", "חפץ חיים", "אזנים לתורה").

ב. כמו כן נאמרו ארבעה טעמים לאיסור "בטבעת הארן יהיו הבדים, לא יסרו ממנו":

1. בגלל **קדושת הארון** אסור להסיר ממנו את הבדים, כדי שלא יגעו בו מעבר לנצרך ("דעת זקנים מבעלי התוספות").

¹⁵ כוונתו לרמז לפסוק "הרכבת אנוש לראשו, באנו באש ובמים, ותוציאנו לרויה" (תהלים סו, יב), שדרשה הגמרא במסכת מגילה (יא ע"א): "באש - בימי נבוכדנצר הרשע, ובמים - בימי פרעה, ותוציאנו לרויה - בימי המן".

2. בגלל **כבוד הארון** אסור להסיר ממנו את הבדים, כדי שהוא לא יפול כשיקחוהו למלחמה ("ספר החינוך").

3. בגלל **מעלת הארון** אסור להסיר ממנו את הבדים, כדי להדגיש שגם כאשר נושאים אותו, הוא נושא את נושאו ("משך חכמה").

4. לבדי הארון תפקידים נוספים: ביניהם שורה השכינה, והם מבטאים את אהבת ד' לישראל, ולכן אסור להסירם מעל הארון ("אזנים לתורה").

ג. כמו כן נאמרו ארבעה רמזים בהסבר הפסוק "בטבעת הארץ יהיו הבדים, לא יסורו ממנו":

1. הארון הוא התורה, הבדים הם נושאי התורה - עם ישראל, והפסוק **מבטיח** שהתורה לא תמוש מהם ("כלי יקר").

2. הארון רומז לתלמידי החכמים לומדי התורה, הבדים רומזים לבעלי הבתים שמחזיקים תלמידי חכמים, והפסוק **מצווה** שמחזיקי תלמידי החכמים לא יעזבו את תלמידי החכמים ("משך חכמה").

3. הארון רומז לתלמידי החכמים לומדי התורה, הבדים רומזים לבעלי הבתים שמחזיקים תלמידי חכמים, והפסוק **מבטיח** שמחזיקי תלמידי החכמים יהיו צמודים לתלמידי החכמים בעולם הבא ("חפץ חיים").

4. הארון רומז לתלמידי החכמים לומדי התורה, הבדים רומזים לבעלי הבתים שמחזיקים תלמידי חכמים, והפסוק **מצווה** שמחזיקי תלמידי החכמים לא יעזבו אותם, **וגם מבטיח** להם שאם אכן הם יחזיקום הם ינצלו בזכותם בעולם הזה ("אזנים לתורה").